

Aniela Piotrowicz

Wkład Biblioteki Głównej w automatyzację polskich bibliotek medycznych

Biblioteka Główna poznańskiej Akademii Medycznej była jedną z pierwszych bibliotek naukowych, które już w latach osiemdziesiątych rozpoczęły proces automatyzacji. Z doświadczeń naszej Biblioteki korzystało wiele polskich bibliotek, zwłaszcza biblioteki uczelni medycznych.

Od początku lat dziewięćdziesiątych Biblioteka podejmowała różnorodne inicjatywy i wprowadzała rozwiązania, które upowszechniły się w skali ogólnopolskiej.

Centralny katalog czasopism zagranicznych

Pod koniec lat 80., gdy nastąpiła decentralizacja prenumeraty zagranicznej i przestały się ukazywać centralne wykazy prenumerowanych czasopism, biblioteki zostały całkowicie pozbawione informacji o stanie posiadania bibliotek. Podjęto wówczas zobowiązanie do wzajemnego przesyłania co kwartał przez wszystkie biblioteki uczelniane informacji o uzyskanych z różnych źródeł czasopismach zagranicznych. Na ich podstawie Biblioteka Główna AM w Poznaniu opracowywała w latach 1990 – 1992 katalog czasopism zagranicznych, który stanowił w tych trudnych latach jedyne źródło informacji o zasobach czasopism w bibliotekach medycznych, do dziś wykorzystywane przez mniejsze biblioteki nie mające dostępu do Internetu.

Od roku 1993 prace nad katalogiem zostały zautomatyzowane, a dane przeniesiono do pakietu Micro CDS/ISIS, tworząc bazę komputerową, zawierającą informacje o zasobach czasopism zagranicznych w 59 bibliotekach medycznych, która pozwala lokalizować czasopisma na poziomie zeszytu. Początkowo baza czasopism rozprowadzana była na dyskietkach, a następnie przeniesiona do systemu PROLIB i udostępniona w Internecie ze strony Głównej Biblioteki Lekarskiej jako Centralny Katalog Czasopism Zagranicznych w Polskich Bibliotekach Medycznych.

Centralny Katalog Czasopism Zagranicznych

CANCER
ISSN 0008-541X Cancer
ONKOLOGIA I Kryj/USA I. Jędrzejewicz
Biblioteka Główna Akademii Medycznej (P)
62-773 Farnas, ul. Parkowa 2
tel (0-61) 863 95 81, fax 863 00 31, e-mail: g@uam.poznan.pl

rok	tom	zeszyty
1965	18	1-6
1966	19	1-6
1967	20	1-6
1968	21	1-6
	22	1,3-5
1969	23	1-6
	24	1-6
1970	25	1,2,4-6
	26	1-6
1971	27	1,3,5,6
	28	1-6
1972	29	1-6
	30	1-6

Prezentacja zasobów w Centralnym Katalogu Czasopism Zagranicznych

Program komputerowy do tworzenia baz o charakterze bibliograficzno-bibliometrycznym

Wraz z komputeryzacją bibliotek pojawiła się możliwość automatyzacji prac bibliograficznych. Na początku lat 90. niektóre biblioteki wykorzystywały do tworzenia baz bibliograficznych standardowe oprogramowanie MicroISIS, inne zaczęły tworzyć własne programy. Biblioteka Główna AM w Poznaniu w 1992 roku wdrożyła oryginalny system bibliograficzno-bibliometryczny, który umożliwiał nie tylko wyszukiwanie opisów bibliograficznych, ale pozwalał także na uzyskiwanie danych statystycznych i bibliometrycznych. W następnych latach kolejne wersje tego systemu pod nazwą EXPERTUS wprowadzone zostały przez wszystkie biblioteki akademii medycznych, wiele bibliotek innych uczelni i instytutów, a w roku 2001 do systemu tego przeniesiona została Polska Bibliografia Lekarska.

Kartoteka MeSH

W roku 1997 Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Poznaniu dokonała konwersji ponad 16.000 rekordów z bazy katalogowej, utworzonej w programie SOWA, do systemu HORIZON. Ten zintegrowany system biblioteczny pozwala stosować do charakterystyki rzeczowej dokumentów, m.in. język haseł przedmiotowych National Library of Medicine w Bethesda (Medical Subject Headings – MeSH), ale w oparciu o kartotekę haseł wzorcowych. Ponieważ w Polsce brak było takiej kartoteki, zaczęto poszukiwać innych możliwości zastosowania haseł MeSH w systemie HORIZON.

National Library of Medicine w Bethesda umożliwia nieodpłatne korzystanie ze swojej oryginalnej kartoteki, dostępnej w wersji elektronicznej w Internecie, z zachowaniem warunków licencyjnych. Dopuszczają one modyfikację kartoteki pod warunkiem zachowania w rekordach informacji o autorstwie haseł oraz użytkowanej wersji. Biblioteka zdecydowała się na zaimplementowanie do systemu HORIZON v.4.1.1. rekordów oryginalnej kartoteki MeSH w języku angielskim.

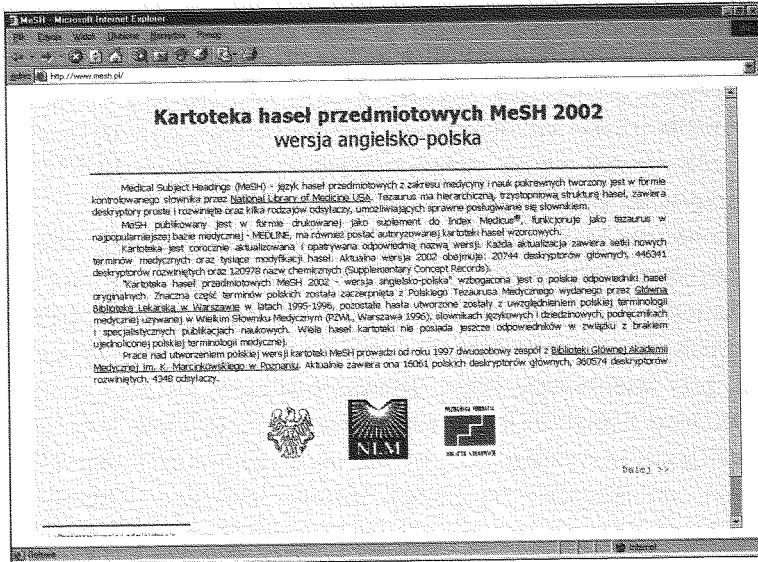
Aby kartoteka jhp MeSH mogła stać się właściwym narzędziem w bieżącej charakterystyce rzeczowej dokumentów, podjęto prace nad dołączeniem do oryginalnych rekordów kartoteki ich wersji polskiej. Poddano analizie aktualność haseł „Polskiego Tezaurusu Medycznego” (opracowanego w oparciu o wersję MeSH 1989), utworzonych przez GBL przy współudziale licznej grupy specjalistów. Ostatecznie wykorzystano około 12.000 haseł tezaurusu GBL, a nowe polskie hasła tworzone były z uwzględnieniem obowiązującej terminologii polskiej: na podstawie słowników, encyklopedii, podręczników oraz specjalistycznych publikacji naukowych w języku polskim.

Wiele polskich bibliotek, które dotychczas posługiwały się tezaurem GBL w formie drukowanej lub elektronicznej, zainteresowało się uzyskaniem dostępu do naszej kartoteki. Były to zarówno biblioteki pracujące w systemie HORIZON, jak i w innych zintegrowanych systemach bibliotecznych. Najwcześniej, bo już od 1998 roku, z kartoteki zaczęły korzystać biblioteki Akademii Medycznej i Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi. O dostęp do kartoteki zaczęło też zabiegać wiele innych bibliotek uczelnianych i instytutowych.

Brak centralnego dofinansowania prac nad kartoteką uniemożliwił właściwe zorganizowanie prac nad rozbudową kartoteki oraz nieodpłatne jej udostępnienie wszystkim zainteresowanym bibliotekom. Ponieważ kartoteka zlokalizowana była na serwerze Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych, na podstawie umów z PFBN mogły z niej korzystać jedynie biblioteki medyczne pracujące w systemie HORIZON.

Na przełomie roku 1999/2000 dokonano aktualizacji kartoteki do wersji MeSH 2000. Na prośbę zainteresowanych bibliotek przygotowany został projekt stworzenia dostępu on-line do kartoteki na zasadach konsorcjalnych za pośrednictwem Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych. Liczna grupa bibliotek wyraziła zainteresowanie projektem, miały one jednak do pokonania wiele problemów technicznych z wdrażanymi systemami Aleph i TINLIB. Dopiero w 2001 roku przeprowadzone zostały testy importu haseł kartoteki MeSH do systemu Aleph przez Bibliotekę Główną PAM w Szczecinie, a następnie Bibliotekę Główną Śląskiej AM w Katowicach.

Po aktualizacji kartoteki do wersji MeSH 2001 kartoteka została posadowiona na niezależnej „platformie informatycznej” i zlokalizowana na serwerze Biblioteki Głównej AM w Poznaniu. Było to możliwe dzięki opracowaniu oryginalnego oprogramowania – „polskiej przeglądarki MeSH”. Dzięki temu kartoteka nabrała „uniwersalnego” charakteru, gdyż nie jest związana z żadnym systemem bibliotecznym.

Strona informacyjna kartoteki MeSH w Internecie

Na podstawie umów licencyjnych pełen dostęp do kartoteki posiadają aktualnie biblioteki uczelni medycznych w Katowicach, Lublinie, Łodzi, Szczecinie i Wrocławiu. Wiele bibliotek medycznych, jak i innych instytucji związanych z ochroną zdrowia oraz liczni użytkownicy indywidualni korzystają z 2-tygodniowego dostępu czasowego tzw. „trialu”.

Sposób posiadawienia kartoteki oraz wyposażenie jej w wiele dodatkowych narzędzi stwarza bibliotekom możliwość współpracy on-line. Narzędzia te zostały przetestowane wspólnie z Biblioteką Główną AM w Łodzi, która zaczęła przysyłać do kartoteki propozycje nowych polskich haseł. Był to punkt wyjścia do opracowania projektu „wirtualnej” współpracy bibliotek medycznych w celu stworzenia centralnej kartoteki MeSH. Wspólny wniosek bibliotek medycznych o ustanowienie projektu celowego uzyskał akceptację Konferencji Rektorów Akademii Medycznych i został skierowany do Komitetu Badań Naukowych.

System elektronicznego dostarczania kopii dokumentów doc@med

Po uruchomieniu witryn internetowych kilka bibliotek rozpoczęło realizację usług przez Internet. W 1996 roku komputerowy system usług, oparty o internetowe formularze zamówień, uruchomiła dla użytkowników indywidualnych i zbiorowych Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Poznaniu. Podobny system pod nazwą KORNIAK wprowadziła Biblioteka Collegium Medicum UJ w Krakowie. Biblioteki Pomorskiej Akademii Medycznej, Collegium Medicum, akademii medycznych w Katowicach, Lublinie, Łodzi, Poznaniu oraz Główna Biblioteka Lekarska miały już doświadczenie

w przesyłaniu zeskanowanych artykułów. Od 2000 roku biblioteki medyczne zaczęły korzystać z niemieckiego systemu SUBITO, którego usługi, pomimo znacznych kosztów, zaczęły się cieszyć dużym zainteresowaniem środowiska naukowego. W tej sytuacji uznano, że warto podjąć próbę utworzenia własnego systemu dystrybucji dokumentów drogą elektroniczną na wzór systemów światowych, opartego na zasobach polskich bibliotek medycznych.

Projekt systemu doc@med został przygotowany i zaprezentowany przez Bibliotekę Główną Akademii Medycznej w Poznaniu na XX Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych w Szczecinie-Międzyzdrojach, 6 – 8 czerwca 2001 roku. W lipcu ustalone zostały zasady współpracy bibliotek w systemie, a jego uruchomienie nastąpiło po wstępnych testach 1 września 2001 roku.

System umożliwia przesyłanie drogą elektroniczną kopii artykułów z czasopism, które znajdują się w bibliotekach w wersji drukowanej. Baza czasopism obejmuje aktualnie zasoby ponad 2500 tytułów czasopism zlokalizowanych w 5 bibliotekach realizujących usługi w systemie i będzie się powiększała wraz z przystępowaniem do niego kolejnych bibliotek.

doc@med - informacje o systemie - Microsoft Internet Explorer

Strona informacyjna systemu doc@med

Informacje o systemie doc@med

[Instrukcja](#) [Rejestracja](#) [Logowanie](#)

System doc@med jest polskim systemem elektronicznego dostarczania dokumentów medycznych w formie kopii artykułów z czasopism polskich i zagranicznych, które znajdują się w zbiorach drukowanych w bibliotekach polskiej Akademii Medycznej w Poznaniu, na której serwerze został zlokalizowany.

System przeznaczony jest dla bibliotek i instytucji naukowych zainteresowanych primariatem medycznym.

System powstał w Poznaniu w oparciu o narzędzia informacyjne stworzone przez firmę PK.com Piotr Krzyżaniak, które pozwalają na rejestrację zamówień, sprawdzanie danych katalogowych, kierowanie zamówień do właściwych bibliotek i statystykę wykonanych usług. Umożliwia to funkcjonowanie systemu bez konieczności posiadania specjalistycznych programów przez użytkowników.

System oparty jest na danych o zasobach czasopism znajdujących się w następujących bibliotekach:

- Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Lublinie
- Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Łodzi
- Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Poznaniu
- Biblioteka Główna Akademii Medycznej we Wrocławiu
- Biblioteka Główna Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie

aktualnie zawiera 2537 tytułów czasopism (w tym: zagranicznych 1999 i polskich 538) o tematyce biomedycznej.

Kopie zamówionych dokumentów przesyłane są na konto poczty elektronicznej zamawiającego w czasie nie przekraczającym 48 godzin (z wyłączeniem dni wolnych od pracy) w formacie PDF.

System jest odpłatny i wymaga auryzacji. Opłaty za usługi za pośrednictwem systemu wynoszą:

dla bibliotek akademii medycznych:

Strona informacyjna systemu doc@med

System obsługiwany jest przez oryginalne oprogramowanie, umożliwiające automatyczne przeszukiwanie bazy czasopism, kierowanie zamówień do właściwych bibliotek oraz przesyłanie wykonanych przez nie kopii artykułów w formacie PDF na adres zamawiającego. Założono 48-godzinny termin realizacji usług, jednak większość

zamówień obsługiwana jest znacznie szybciej (średni czas dostarczenia kopii przez system wynosi kilka godzin).

Warunki współpracy zostały sprecyzowane i zaakceptowane przez wszystkie biblioteki tworzące elektroniczny system usług. Przystępowanie kolejnych bibliotek do systemu odbywa się na zasadzie porozumienia, ściśle określającego warunki współpracy, zakres i czas realizowanych usług oraz formy wzajemnych rozliczeń.